

Günəl Əliyeva
Azərbaycan Dillər Universiteti

BƏDİİ ƏDƏBİYYATDA MAGİK REALİZMİN YARANMA SƏBƏBLƏRİ VƏ TƏŞƏKKÜLÜ

Açar sözlər: *mifologiya, incəsənət, çevrilmə, gerçəklik, intellekt*

Keywords: *mythology, art, transformation, reality, intellect*

Ключевые слова: *мифология, искусство, превращение, реальность, интеллект*

XX əsrdə bütün mədəni, sosial, siyasi və ideoloji hadisələr kimi incəsənət və ədəbiyyatla bağlı yaranmış anlayışlar da öz hüdudlarında donub qalmaq, yalnız bir estetik fenomeni izah etmək niyyətində olmamış, daim hüdudlarını tərk edib yeni-yeni sahələri ehtiva etmək, unikallaşmağa can atmışlar. Meydana gəldiyi dövrdən bu günə kimi buqələmun kimi rəngdən-rəngə girmiş, Frans Kafkanın təbirincə desək, saysız hesabsız “çevrilmələr”ə məruz qalmış magik realizm anlayışı zamanın sınağından uğurla çıxmış, modernizmdə olduğu kimi postmodernizmdə də öz mövqelərini qoruyub saxlaya bilmişdir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, magik realizm rəngdən-rəngə, dondan-dona girdikcə tamamilə yeni məna kəsb etmiş öz əvvəlki mənalərini “yaddaş”ından silməmiş, onları potенсиya şəklində qoruyub saxlamış, lazım olanda yeni kontekstdə bürüzə verə bilmişdir.

Magik realizm anlayışının 1923-cü ildə ilk dəfə alman sənətsüenası Frans Roh (“Karl Hayderin şərhli probleminə. Postekspressionizm haqqında qeydlər” 1923, “Ekspressionizmdən sonra: Magik realizm: Ən yeni Avropa rəssamlığının problemləri” 1925) tərəfindən işlənməsindən bu günə kimi keçdiyi təkamül yolu bunu sübuta yetirir. F.Roh bu anlayışı son dərəcə konkret bir problemlə Karl Hayderin yaradıcılığında post-ekspressionizmin təzahür formaları ilə bağlı işlətməmişdir [7, s.21].

Keçən əsrin 20-ci illərinin ortalarına kimi magik realizm anlayışı məhdud məkanda (Almaniyada) və məhdud estetik çərçivədə (yalnız post-ekspressionizmlə bağlı) işlənirdi və yalnız 20-ci illərin ikinci yarısından başlayaraq müasir incəsənətdə və ədəbiyyatda baş verən dəyişiklikləri izləməyə başlayan fransız və ispan tədqiqatçıları bu anlayışı həmkarlarından əxz etdilər və bədii estetik hadisələrin müxtəlif sahələrinə tətbiq etməyə başladılar. Frans Rohun fikirlərindən xəbərsiz olaraq italyalı yazıçı və tənqidçi Massimo Bontempelli ilk magik realizm anlayışını ilk dəfə tam başqa bir aspektdən araşdırmışdır.

1926-cı ildə Massimo Bontempelli bütün Avropa bədii-estetik fikrinin ifadəçisi iddiasından çıxış edərək 20-ci əsr Avropasında mənəvi-ruhi durumunu ədəbiyyatda da, təsviri incəsənətdə də olduğu kimi magik realizm metoduna uyğun gəlməsi ideyasını ortaya qoymuşdur. Massimo Bontempelli belə hesab edirdi ki, insanın dünyası iki gerçəklikdən – onun xarici və daxili aləmlərindən ibarətdir.

Bir qayda olaraq bu iki dünya arasında adekvat təmaslar və münasibətlər sistemi mövcud olmur. Nəticədə onların arasında ziddiyyətlər yaranır. Yalnız onların sıx və üzvi təması prosesində bu iki aləmin yenidən qurulmasına, onların birləşib sintetik vəhdət təşkil etməsinə nail olar. İnsan yalnız bu halda harmonik şəkildə dünyaya qovuşub orada öz yerini müəyyən edə bilər.

Yazıçı bu prosesdə yaxından iştirak etməli, öz əsərlərində "real aləmi" və "xəyali aləmi" üzvi vəhdətdə birləşdirməlidir. Massimo Bontempelli ədəbi-bədii yaradıcılıq prosesinin spesifikasından çıxış edərək müəllifin təxəyyülünü ön plana çəkir. Bu sənətkar XX əsrin spesifikasına uyğun olaraq yeni-yeni miflər və rəvayətlər yaratmalıdır. Tənqidçi belə hesab edir ki, ilk dəfə romantiklərin irəli sürdükleri ikili dünya konsepsiyası heç də öz aktuallığını itirməmişdir. Eyni zamanda Bontempelli göstərir ki, sənətkarın təxəyyülü gerçəklikdən aralı düşməməlidir, mümkün qədər gündəlik həyatı, insanların qayğılarını təsvir etməlidir. Məhz reallıq saysız-hesabsız sirlərin, üstü açılmamış tapmacaların tükənməz mənbədir. Bəzən, gerçəklik fərdi elə sərgüzəştlərlə üz-üzə qoyur ki, heç bir sənətkar təxəyyülü onları uyğunlaşdırmaq qabiliyyətində deyil. Bontempelli bu cür hadisələrin mahiyyətini yalnız magik realizmin prinsiplərini tətbiq etməklə qavramaq mümkün olması ideyasından çıxış edirdi. Bontempelli F.Kafkanın adını çəkməsə də (çox güman ki, onun əsərləri ilə tanış deyildi, yaxud onun yaradıcılığının vüsəti haqqında ətraflı məlumata malik deyildi), faktiki olaraq virtual şəkildə onun yaradıcılığının əsas problematikasına toxuna bilmişdir. F.Kafkanın "Proses" və "Qəsr" romanlarının gündəlik, son dərəcə adi gerçəklikdə yaşadıkları sərgüzəştlər həqiqətən də insan təxəyyülünün fəvqündə cərəyan edə bilən hadisələrdir, lakin eyni zamanda hər gün rastlaşdığımız hadisələrdir. "Kafkanın üç romanında – "Amerika", "Qəsr", "Proses" – ölümcül tənhalığın ən çətin formalarından söhbət gedir" [1, s.41].

XX əsrdə özgələşmiş insan özgələşmiş dünya ilə üz-üzə durdu və bir növ faciəvi şəkildə ibtidai insanın yaşadıklarını yeni şəraitdə yaşamağa məcbur oldu: aydın məsələdir ki, elmin müxtəlif sahələrinin inkişafı XX əsr insanına gerçəkliyi daha dərinlən və hərtərəfli görməyə imkan verirdi, lakin özgələşmiş insan özgələşmiş gerçəkliyin münasibətlər sistemini parçalanmış, bir-birindən təcrid olunmuş şəkildə müşahidə edir və dəyərləndirməyə məcbur olurdu. Bu baxımdan Bontempellinin fikrincə yalnız gerçəkliyə magik münasibət, magik prinsiplərin tətbiqi ilə dünyanın vəhdətini bərpa etmək mümkündür. Amma onu da qeyd etmək lazımdır ki, Kafka italyalı tənqidçininin mülahizələrini eşitməsə də, fəhmlə onun ortaya qoyduğu prinsipləri öz yaradıcılığında tətbiq etməyə cəhd göstərir və faktiki olaraq bütün əsərlərində magik realizmin yaradıcılıq prinsiplərindən çıxış edərək F.Kafka nəinki özgələşmiş insanla özgələşmiş dünya arasında əlaqələr və münasibətlər sistemini bərpa edə bilmədi, əksinə onların arasında uçurumun dərinliyini üzə çıxartdı və bu yönümdə söylərin uğursuz olacağını öncədən sübuta yetirdi.

İbtidai insanın reallıq kimi dərk etdiyi gerçəkliyə magik münasibəti daim özündə iki səviyyəni ehtiva edirdi: bir tərəfdən ibtidai insan reallığı gözü ilə görür, əli ilə toxuna bilir, səsini eşidə bilirdi, yəni gerçəkliyi adekvat şəkildə dərk edirdi. Lakin bu gerçəkliyin bir çox cəhətlərini qavramaq iqtidarında olmadığına

görə onda izah olunmaz, sirli xassələr olduğunu güman edirdi. Və bunun nəticəsində onun bildiyi ilə bilmədiyini, gördüyü və görə bilmədiyini, hiss etdiyini və hiss edə bilmədiyini arasında dialektik vəhdət yaranmışdı ki, bu da magik realizmin mahiyyətini təşkil edirdi. XX əsrdə yazıb-yaradan sənətkarlar ibtidai insanın dünyaduyumunun bu xüsusiyyətlərini əxz etmiş və onun prinsipləri əsasında “magik realizm” yaradıcılıq metodunun prinsiplərini işləyib hazırlamışdılar. “Nə qədər fərqli fikirlər olsa da, magik realizmin də ümumi gözə çarpan özəllikləri var:

1. Metafizikaya inam
2. Qohum-əqrəba, nəsil-şəcərə əlaqələri
3. İntuisiya ilə, fəhm ilə qərarlar vermək, olacaqları öncədən sezmək
4. İnstest (qarmaqarışlıq, böyük şəcərələrdən bəhs etmək, istər-istəməz instestə gətirir, Markesin "Yüz ilin tənhalığı" romanını xatırlayın)
5. Batil inanclara, şəhər əfsanələrinə, sehrə-caduya inam, folklora söykənmək
6. Kollektiv təhtəşüurlə oynamaq
7. Tarixi hadisələrin alternativinin yaradılması” [4].

Sözün əsl mənasında “magik realizm” anlayışının Avropa bədii-estetik fikrinə nə gətirilməsi F.Rohun adı ilə bağlıdır. 1927-ci ildə görkəmli ispan mütəfəkkiri Orteqa-i-Qasset Rohun yuxarıda adını çəkdiyimiz kitabının bir hissəsini alman dilindən ispan dilinə tərcümə etmiş və onu “Magik realizm” adlandırmışdır. Əvvəlcə ispan, sonra da bütün Latın Amerikasını ədəbiyyatlarında magik realizm yaradıcılıq metodunun sistemli şəkildə ədəbi-bədii fikrin təbii və təbii ki, onun araşdırılması tarixi başladı. Tədqiqatçılar göstərir ki, məhz bu dövrdən başlayaraq Latın Amerikan ədəbiyyatında bu “günə qədər də davam edən magik realizmin tarixi başlayır” [3, s.46].

Həmçinin qeyd olunur ki, Latın Amerikasında yaşayıb-yaradan sənətkarlar üçün “magik realizm” bir növ “əridici qazan”a çevrildi: onlar qərbi Avropa ədəbiyyatında diqqəti cəlb edən nə vardaşa ağına-bozuna baxmadan bir qazana atır və özlərinin ədəbi-bədii nümunələrini yaradırdılar.

Bu deyilənlərə bəzi düzəlişlər etmək tələb olunur. Birincisi, Orteqa-i-Qassetin Rohun kitabının tərcüməsi ilə ilk növbədə ispan oxucuları tanış olmuşdurlar və müəllif alman olsa da, ispaniyalı mütəfəkkirin intellektual süzgəcindən keçdiyinə görə məhz ispan düşüncə tərzinin nümunəsi kimi Latın Amerikasına yol açmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, İspaniyada magik realizm ideyası münbit zəminə düşmüşdü. Məlumdur ki, hələ orta əsrlərdən başlayaraq İspaniya müsəlman və xristian mədəniyyətlərinin görüşdükləri məkan olmuşdur. Lakin əslində bu təkcə iki dini konsepsiyanın deyil, onların timsalında bir neçə möhtəşəm mədəniyyətin qovuşduqları, mədəni mübadilə apardıqları məkan olmuşdur. Belə ki, islam mədəniyyəti antik yunan, Roma və müəyyən mənada yəhudi dünyaduyumunu və dünyagörüşünü ehtiva edirdi. Avropa xristianlığı isə dini dəyərlərlə yanaşı ilkin ibtidai magik dünya duyumunun da elementlərinin daşıyıcısı qismində çıxış edirdi. Deməli əslində böyük ispan mədəniyyəti və incəsənəti bir neçə mədəniyyətin görüş yerində, qovşağında təşəkkül tapmışdı, sintetik xarakter daşıyırdı və magiyanın müxtəlif, rəngarəng xüsusiyyətlərini özündə birləşdirirdi.

Latın Amerikan mühitində ispan mədəniyyəti və incəsənəti növbəti zənginləşməyə məruz qaldı. Hər şeydən əvvəl qeyd etmək lazımdır ki, kifayət qədər şaxələnmiş ədəbi-bədii növ, janr sisteminə malik, üslubi prinsipləri ətraflı şəkildə işlənmiş Servantes, Lope de Veqa kimi klassik sənətkarların yaradıcılığı üçün meydan açan ədəbiyyatı və incəsənəti Latın Amerikasında hələ mifoloji-magik mərhələsini yaşayan yerli, əsasən şifahi xarakter daşıyan bədii-estetik dəyərlərlə üz-üzə gəldi. İkincisi, Latın Amerikasında yaşayıb-yaradan sənətkarları müxtəlif Avropa xalqlarının mədəniyyətlərinə və ədəbiyyatlarına müraciət etdilər və onları özlərinin magik realizm süzgəcindən keçirərək əxz etdilər [3, s.62].

Lakin onu da qeyd etmək lazımdır ki, yeni şəraitdə magik realizm üçün yeni və misli görünməmiş imkanlar yarandı: Latın Amerikasını müxtəlif irqlərin, sivilizasiyaların və inancların qaynayıb-qarıxdıqları məkan idi və bu bölgədə “magik realizm”in formalaşması üçün münbit bir zəminə çevrildi. Məhz burada ibtidai-mifoloji təsəvvürlər sisteminə söykənən dünyaya özünəməxsus baxış üsulu formalaşdı. Latın Amerikasını ədəbiyyatının nümunələrində magik realizmin bir sıra aparıcı xüsusiyyətləri – gerçəkliyin və uydurmanın, adiliyin və ecazkarlığın, yazılı ədəbiyyatın və folklorun üzvi vəhdətdə birləşməsi əyani şəkildə özünü büruzə verdi.

İlk baxışdan magik realizm digər yaradıcılıq metodlarına xas elmi cəhətləri özündə birləşdirir və bu baxımdan onlardan fərqlənir. Belə ki, romantizm də, realizm də ədəbi-bədii təcəssüm prosesində gerçəkliyin və uydurmanın vəhdəti kimi çıxış edirlər. Ümumiyyətlə heç bir ədəbi-bədii nümunə gerçəkliyi və uydurmanın tərkib hissələri kimi ehtiva etmədən mövcud ola bilməz: incəsənət ümumiyyətlə sənətkarın gerçəkliyi müşahidə etməsi, yaşaması əsasında uydurmasıdır. Lakin, məsələn, romantizmdə uydurma məqamı açıq şəkildə nəzərə çarpır və gerçəklik bir növ bu uydurmaya tabe olur. Realizmdə isə, əksinə, müəllif maksimum uydurma məqamını ört-basdır etməyə cəhd göstərir, gerçəklik məqamını isə qabardır. F.Kafkanın da bizim fikrimizcə yalnız müəyyən nəzər nöqtəsindən aid olduğu ekspressionizmdə isə arxa plana keçən reallığın və uydurmanın fonunda müəllifin reaksiyası ön plana keçir. Latın Amerikasını ədəbiyyatlarında magik realizm qəribə bir şəkildə bir tərəfdən gerçəkliyi və uydurmanı üzvi vəhdətdə birləşdirməyə nail olmuş, digər tərəfdən onlardan hər birinin özünün tamamilə müstəqil substansiya kimi büruzə verib təqdim etmələri üçün əsas yaratmışdır.

Bu hər şeydən əvvəl onunla bağlıdır ki, magik realizmin Latın Amerikasında yazıb-yaradan nümayəndələrinin yaradıcılığında məhz bu bölgənin özünəməxsus gerçəkliyinin müəllifin “magik” təsəvvürlər sistem süzgəcindən keçərək mifoloji mənzərəyə çevrilməsi ilə bağlıdır. Bu müəlliflər XX əsrin reallığı fonunda və kontekstində həyatı hindlilərin və zəncilərin dünyaduyumu süzgəcindən buraxmağa nail ola bilirlər: Latın Amerikasından olan görkəmli sənətkarlar bir növ öz qəhrəmanlarının daxili aləminə daxil olmağa cəhd etmir, onların dünya haqqında, gerçəklik haqqında panteist təsəvvürlərini özlərinin təsəvvürləri kimi oxucuya təqdim edirlər: dünyanı qəhrəmanlarının nəzərləri ilə seyr edən müəllif oxucunu inandırır ki, dünyada ən adi, ən gündəlik gerçəklik möcüzə ilə yanaşı gedir. Bunu dərk etmək üçün sadəcə olaraq dünyaya magiya prizmasından baxmaq kifayətdir.

Bir qayda olaraq Latın Amerikasında “magik realizm”in bir yaradıcılıq metodu kimi meydana gəlməsini Asturiasın (Qvatemala) və Karpentyerin (Kuba) adları ilə bağlayırlar. Hindli mifologiyanın son dərəcə güclü olduğu Qvatemalada Asturias öz yaradıcılığında etnoqrafik stixiyanın bədii söz sənətində ifadəsinə üstünlük verirdi. Karpentyerin magik realizminin əsasında isə şəkər qamışının becərilməsi ilə bağlı, vaxtı ilə Kubaya gətirilən və öz mifoloji düşüncə tərzlərini, həyata magik münasibətlərini də özləri ilə gətirmiş zəncilərin dünyaduyumu durur. Karpentyer Afro-amerikan mifologiyasının və folklorunun böyük ispan ədəbiyyatına qovuşması nəticəsində magik realizm prinsipinin özünəməxsus forması yaratmağa nail oldu.

“Magik realizm” Latın Amerikan nəsrinin, ilk növbədə onun aparıcı janrı olan romanın yenilənməsinə, gerçəkliyi, onun çox vaxt nəzərə çarpmayan gizli elementlərinin üzə çıxarılmasına meydan açdı. “Magik realizm” prinsiplərinin uğurlu tətbiqi nəticəsində Latın Amerikasının ədəbiyyatı faktiki olaraq XX əsrin ikinci yarısında dünya ədəbiyyatında aparıcı mövqeyi tutdu və artıq keçən əsrin 50-ci illərində faktiki olaraq bir sıra milli ədəbiyyatları öz yaradıcılıq prinsiplərini diktə edən “yeni Latın Amerikan romanı” meydana gəldi.

Məlumdur ki, keçən əsrin ikinci yarısında “yeni Latın Amerikan” romanı ilə yanaşı xüsusilə fransız ədəbiyyatında özünə geniş yer tutmuş “yeni roman” cərəyanı da dünya ədəbiyyatında özünəməxsus orijinal sözünü demək iddiasında idi. Qeyd etmək lazımdır ki, bu iki ədəbi-bədii cərəyan müəyyən nöqtələrdə bir-biri ilə kəşif, bir-birinə təsir edir və eyni zamanda bir-biri ilə ziddiyyət təşkil edib bir-birini təkzib edirlər. Belə ki, “yeni roman” müəyyən məntiqə əsaslanan yaradıcı prinsiplərindən çıxış edən metoddur, halbuki “yeni Latın Amerikan romanı” daha çox avropalı həmkarlarının təcəssüm üsullarından istifadə edirdilər. Heç də təsadüfi deyildir ki, “magik realizm” postmodernist dövründə də özünəməxsusluğunu qoruyub saxladığı halda “yeni roman” A.Rob-Qriyenin və N.Sarrotun yaradıcılıqları ilə yanaşı postmodernizm estetikasının təməl prinsiplərindən birini təşkil etdilər və onun içində əriyib yoxa çıxdılar. Bu həmçinin onunla bağlı idi ki, “yeni Latın Amerikan romanı”nın nümayəndələri “magik realizm”in təmsilçilərindən fərqli olaraq kənd tematikasına yox, şəhər həyatı problematikasına müraciət etmişdir. Məhz buna görə də onların əksəriyyətinin yaradıcılığı “magik realizm”in çərçivəsinə sığmırdı.

Məlumdur ki, həm modernizm, həm də modernizmlə mürəkkəb münasibətlərdə olan postmodernizm bir məsələyə - Aristotelin “mimesis” konsepsiyasına münasibətdə həmrəy idilər: onların hər ikisi gerçəkliyin təqlidini incəsənətin aparıcı prinsipi olmasını inkar edirdilər. Lakin “magik realizm”in nümayəndələri obyektiv gerçəkliyin mövcudluğu prinsipini ardıcıl şəkildə tətbiq etməyi labüd hesab etdilər və bu prinsipdən istifadənin çərçivəsindən kənar sənətin mövcudluğunu təsəvvür edə bilmirdilər. Lakin ənənəvi yaradıcılıq metodlarından, məsələn, XIX əsr realizmindən fərqli olaraq gerçəkliyə möcüzənin və mifin köməyi ilə təcəssüm etməyi üstün tuturdular. “Miflərdən bədii vasitə kimi istifadə gerçəkliyi realist təsvirin imkanlarını artırır və Avropa ədəbi tənqidinə də maraqlı təsir buraxırdı” [2, s.51].

Latın Amerikasını xalqlarının ədəbiyyatında magik realizm yaradıcılıq metodunun prinsipləri əsasında yaranmış əsərlər sübuta yetirir ki, bu metod mahiyyəti etibarilə universal səciyyə daşıyır; onun kökləndiyi hindli folkloru ümumbəşəri dəyərlərə birbaşa yol açır.

Dünya xalqlarının bədii estetik təcrübəsinin zənginliklərini və rəngarəngliyini nəzərə almayan, yalnız Avropa bədii fikrinin təcrübəsindən çıxış edən nəzəriyyə bəşər mədəniyyətini “realizm” və “romantizm” tendensiyalarının növbə ilə bir-birini əvəzləməsi kimi nəzərdən keçirirdi. Belə hesab olunurdu ki, magik realizm mədəniyyətin və incəsənətin tarixi gerçəkliyin obyektiv təəcəssümü fazasından gerçəkliyin subyektiv təəcəssüm fazasına aramsız keçiddir. “Latın Amerikasını ədəbiyyatı “magik realizm” prinsiplərini tətbiq etməklə bu təəcəssümün son dərəcə məhdud olması, ən yaxşı halda yalnız Avropa incəsənətinin tarixinə tətbiq olunmasının mümkünlüyünü sübuta yetirdi” [6].

Ədəbi-bədii fikirlə bağlı “magik realizm” anlayışını ilk dəfə fransız tənqidçisi Edmon Jalü 1931-ci ildə işlətməmişdir. Bununla bağlı o yazırdı: “Magik realizmin rolu reallıqda qəribəlikləri, lirikliyi, hətta fantastikliyi axtarıb tapmaqla bağlıdır. Bu elementlərin sayəsində gündəlik həyat poetik, sürrealist və hətta simvolik dəyişikliklərlə açıqlanır” [5].

Tənqidçi “magik realizm”ə verdiyi bu son dərəcə yığcam tərifində faktiki olaraq XIX əsrin sonundan başlayaraq ədəbi-bədii fikirdə özünü müxtəlif şəkildə büruzə verən əsas meyilləri və prinsipləri ehtiva edə bilməmişdir. Müəllif “magik realizm” anlayışını paradoksal şəkildə möcüzə və fantastika ilə çulğalaşdırmaqla reallığı möcüzə və fantastikaya çevirmiş, möcüzə və fantastikanı da öz növbəsində reallaşdırmışdır. Xüsusilə rasionalist səciyyəli XVIII-XIX əsrlər ədəbiyyatında qeyri-mümkün olan birləşdirilə bilməyənlərin paradoksal şəkildə birləşdirilməsi XX əsrə dünya ədəbiyyatının gerçəkliyə münasibətinin əsas istiqamətini müəyyən etmişdir. Heç də təsadüfi deyildir ki, tənqidçi “magik realizm” anlayışını XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəllərinin iki aparıcı bədii-estetik konsepsiyasına – simvolizmə və sürrealizmə şamil etmişdir. Edmon Jalü “magik realizm” anlayışını bədii ədəbiyyata tətbiq etməklə faktiki olaraq iki problemi həll etmişdir: birincisi, son dərəcə rəngarəng, çox zaman bir-birini inkar edən modernist cərəyanların invariant xüsusiyyətini üzə çıxarmış, simvolizm, dadaizm, sürrealizm, ekspressionizm kimi müxtəlif yönümlü cərəyanları bir araya gətirən bədii-estetik prinsipi müəyyən etmiş, ikincisi, bu anlayışın XX əsrdə büllurlaşacağını, gələcəkdə aparıcı bədii-estetik yaradıcılıq metoduna çevriləcəyini öncədən üzə çıxarmışdır. Həqiqətən də sonralar, XX əsrin 60-cı illərində “magik realizm” anlayışı Latın Amerikasını xalqlarının ədəbiyyatlarında təsbit olunmuş və sonra müxtəlif milli ədəbiyyatlara sirayət edərək universal yaradıcılıq metoduna çevrilmiş, son dərəcə böyük potensial bədii-estetik imkanlara malik olduğunu büruzə vermişdir.

Latın Amerikan ədəbiyyatlarının timsalında magik realizmin təəcəssüm xüsusiyyətlərinin və qanunauyğunluqlarının ətraflı şəkildə öyrənilməsi aposteriori XX əsrə dünya ədəbiyyatının bir sıra nümunələrini yenidən ətraflı şəkildə tədqiq etməyə əsas yaratdı. Bu baxımdan XX yüzilliyin ən görkəmli nümayəndələrindən biri olan Frans

Kafkanın yaradıcılığı “magik realizmin prinsiplərinə uyğun yazılması aydın oldu. Avstriyalı sənətkarın yaradıcılığının “magik realizm” prinsipləri əsasında tədqiqi onun bir sıra əvvəllər nəzərə çarpmayan cəhətlərini üzə çıxarmağa imkan verdi.

Ədəbiyyat

1. Abdullayeva Y. Modernizm. Bakı: Mütərcim, 2005, 108 s.
2. Əliyev R. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. Bakı: Mütərcim, 2008, 360 s.
3. Matulat J. Aspekte des magischen Realismus in ausgewählten Werken von Andre Brink. Marburg: Philipps-Universität, 2003, 71 s.
4. <http://kulis.lent.az/news/4867>
5. <http://old.mirf.ru/Articles/art1591.htm>
6. http://studbooks.net/593779/literatura/magicheskiy_realizm_yavlenie_literaturnogo_soznaniya
7. <https://core.ac.uk/download/pdf/11595734.pdf>

Summary

The Reasons of Emergence and Formation of Magic Realism in Fiction

The emergence of the notion “magic realism” in Latin-American literature and the thorough study of the features and patterns of the depiction of reality based on the principles of this method, have made an opportunity for the research of the writers of the past from a new point of view. It has been disclosed that usage of the principles of the “magic realism” in this or that way has been observed in the course of the history of the world literature. Through consistent application of the “magic realism” method, many thinkers and artists managed to realize a different concept of literary and artistic reflection of the reality. The artists in their books penetrated into the deepest layers of reality through magic and brought to the surface its mysteries, disclosed the peculiarities of the influence of magic that occasionally showed itself in reality. Thus, writers expressed the existential problems of a person who experienced the crisis of the XX c.

Резюме

Причины возникновения и формирования магического реализма в художественной литературе

Возникновение понятия «магический реализм» во второй половине XX века в латиноамериканской литературе, и тщательное изучение особенностей и закономерностей изображения реальности на основе принципов этого творческого метода, открыло широкие возможности для исследования работ авторов прошлого с новой точки зрения. Выяснилось, что использование принципов магического реализма в том или ином виде наблюдалось на протяжении всей истории мировой литературы. Многие мыслители и творческие люди, последовательно и совершенно применяя метод «магического реализма», смогли добиться осуществления отличной концепции литературно-художественного отражения действительности. Мастера слова в своих произведениях посредством магии проникали в самые глубокие слои действительности и выводили на поверхность ее тайны, освещали особенности влияния магии, которая время от времени проявлялась в действительности. Таким способом писатели выражали экзистенциальные проблемы человека, испытавшего кризисы XX века.

Rəyçi: f.e.d. Z.Əlibəyova